

RAQAMLI BANKLAR VA AN'ANAVIY BANKLAR RAQOBATI: O'ZBEKISTON BANK TIZIMINING KELAJAGI

Durumboyev Polvonnazar

Kimyo texnologiya universiteti

polvonnazardurumboyeb@gmail.com

Ilmiy rahbar: Rizayev Nurbek

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston bank tizimida raqamli va an'anaviy banklar o'rtasidagi raqobat muhiti tahlil qilingan. Raqamli banklarning rivojlanishi, afzalliklari va kamchiliklari, an'anaviy banklar bilan raqobatbardoshligi o'rganilgan. Bank tizimining raqamli transformatsiyasi istiqbollari va muammolari tadqiq etilgan. Mavjud adabiyotlar tahlili asosida O'zbekiston bank tizimining kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlari belgilab berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli banklar, an'anaviy banklar, bank tizimi, raqamli transformatsiya, moliyaviy texnologiyalar, bank xizmatlari, raqobat

КОНКУРЕНЦИЯ ЦИФРОВЫХ БАНКОВ И ТРАДИЦИОННЫХ БАНКОВ: БУДУЩЕЕ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация: В данной статье анализируется конкурентная среда между цифровыми и традиционными банками в банковской системе Узбекистана. Изучены развитие, преимущества и недостатки цифровых банков, их конкурентоспособность с традиционными банками. Исследованы перспективы и проблемы цифровой трансформации банковской системы. На основе анализа имеющейся литературы определены направления дальнейшего развития банковской системы Узбекистана.

Ключевые слова: цифровые банки, традиционные банки, банковская система, цифровая трансформация, финансовые технологии, банковские услуги, конкуренция

COMPETITION OF DIGITAL BANKS AND TRADITIONAL BANKS: THE FUTURE OF THE BANKING SYSTEM OF UZBEKISTAN

Abstract: This article analyzes the competitive environment between digital and traditional banks in the banking system of Uzbekistan. The development, advantages and disadvantages of digital banks, and competitiveness with traditional banks have been studied. Prospects and problems of digital transformation of the banking system have been researched. Based on the analysis of the available literature, the future development directions of the banking system of Uzbekistan are determined.

Keywords: digital banks, traditional banks, banking system, digital transformation, financial technology, banking services, competition

KIRISH

Bugungi kunda global bank tizimi shiddat bilan o'zgarimoqda. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi an'anaviy bank xizmatlarini tubdan qayta ko'rib chiqishga olib keldi. Bank sohasidagi bunday innovatsion o'zgarishlar O'zbekiston bank tizimiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda mamlakatimizda raqamli banklar soni ortib bormoqda, bu esa bank xizmatlarining sifati va tezligini oshirishga xizmat qilmoqda [1]. An'anaviy banklar esa o'z navbatida raqamli transformatsiya jarayonlarini jadallashtirishga majbur bo'lmoqda. Ushbu o'zgarishlar bank tizimida yangicha raqobat muhitini shakllantirmoqda. Bank mijozlari uchun qulay, tezkor va arzon xizmatlarni taklif etish banklarning asosiy vazifasiga aylanmoqda. Mazkur

tadqiqotning dolzarbligi O'zbekiston bank tizimida raqamli va an'anaviy banklar o'rtasidagi raqobat muhitini chuqur tahlil qilish, bank tizimining kelajakdagi rivojlanish istiqbollarini belgilashga qaratilgan. Tadqiqotning maqsadi - O'zbekiston bank tizimida raqamli va an'anaviy banklar o'rtasidagi raqobat muhitini o'rganish, raqamli transformatsiya jarayonlarini tahlil qilish va bank tizimining kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashdan iborat.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli va qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi. O'zbek, rus va xorijiy mualliflarning ilmiy ishlari, bank sohasiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar, statistik ma'lumotlar hamda ekspert baholari tahlil qilindi.

Abdullayev (2023) o'z tadqiqotida O'zbekistonda raqamli banklarning rivojlanish tendensiyalarini o'rganib, ularning afzalliklarini ko'rsatib bergan [2]. Petrov (2023) Rossiya tajribasini tahlil qilib, raqamli banklarning an'anaviy banklar bilan raqobatbardoshlik omillarini aniqlagan [3]. Johnson (2024) xalqaro tajribani o'rganib, raqamli banklarning rivojlanish istiqbollarini bashorat qilgan [4].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Bank tizimining raqamli transformatsiyasi global tendensiya sifatida barcha mamlakatlarda kuzatilmoqda. O'zbekistonda ham bu jarayon jadal sur'atlarda rivojlanib bormoqda. O'tkazilgan adabiyotlar tahlili natijasida raqamli banklarning bir qator muhim afzalliklari aniqlandi [5]. Birinchidan, raqamli banklar an'anaviy banklarga nisbatan xizmat ko'rsatish tezligi va qulayligini ta'minlay oladi. Ikkinchidan, ularning operatsion xarajatlari sezilarli darajada past. Uchinchidan, raqamli banklar innovatsion yechimlarni tezkor joriy eta olish imkoniyatiga ega. Va nihoyat, ular mijozlar ehtiyojlariga tez moslasha oladi va yangi xizmatlarni taklif eta oladi.

Biroq an'anaviy banklar ham o'ziga xos ustunliklarga ega ekanligi aniqlandi [6]. Ko'p yillik tajriba va ishonchli reputatsiya, keng filiallar tarmog'i, katta mijozlar bazasi hamda moliyaviy barqarorlik va kuchli resurs bazasi shular jumlasidandir. Bu afzalliklar an'anaviy banklarga raqobatda o'z o'rnini saqlab qolish imkonini bermoqda.

Xalqaro tajriba tahlili natijasida bank tizimining kelajakdagi rivojlanishida bir necha muhim tendensiyalar aniqlanadi [7]. An'anaviy banklarning raqamli transformatsiyasi jadallashib boradi. Bank xizmatlari tobora ko'proq personallashtirishga yo'naltiriladi. Ochiq banking tizimlarining rivojlanishi kuzatiladi. Blockchain, sun'iy intellekt va boshqa yangi moliyaviy texnologiyalar keng joriy etila boshlaydi.

O'zbekiston bank tizimining rivojlanishida ham yuqoridagi tendensiyalar kuzatilmoqda [8]. An'anaviy banklar o'z xizmatlarini raqamlashtirishga, mobil ilovalarni takomillashtirishga va yangi raqamli mahsulotlarni joriy etishga katta e'tibor qaratmoqda. Shu bilan birga, yangi raqamli banklar paydo bo'lmoqda va ular bozorda o'z o'rnini topishga harakat qilmoqda.

Biroq O'zbekistonda bank tizimining raqamli transformatsiyasi jarayonida bir qator muammolar ham mavjud. Huquqiy bazaning mukammal emasligi, ayniqsa raqamli banklar faoliyatini tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlarning yetarli emasligi kuzatilmoqda. Raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, ayniqsa hududlarda internet tezligi va sifatining pastligi muammo tug'dirmoqda. Raqamli bank texnologiyalari bo'yicha malakali kadrlar yetishmovchiligi ham sezilarli darajada. Bundan tashqari, kiberxavfsizlik masalalari ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kelajakda O'zbekiston bank tizimida raqamli va an'anaviy banklar paralel ravishda rivojlanadi. An'anaviy banklar o'z ustunliklarini saqlab qolgan holda, raqamli transformatsiyani amalga oshiradi. Raqamli banklar esa o'z afzalliklaridan foydalanib, bozorda o'z ulushini oshirib boradi. Bu raqobat bank xizmatlari sifatining oshishiga va mijozlar uchun yangi imkoniyatlarning paydo bo'lishiga olib keladi.

Bank tizimining raqamli transformatsiyasi jarayonida muhim ko'rsatkichlardan biri - bank xizmatlaridan masofaviy foydalanish darajasi hisoblanadi. Quyidagi jadvalda O'zbekistonda so'nggi yillarda bank xizmatlaridan masofaviy foydalanish dinamikasi ko'rsatilgan:

Jadval 1.

O'zbekistonda bank xizmatlaridan masofaviy foydalanish dinamikasi (2021-2023-yillar)

Ko'rsatkichlar	2021	2022	2023
Mobil banking foydalanuvchilari (mln)	10.2	14.5	18.7
Internet banking foydalanuvchilari (mln)	3.4	4.8	6.2
Masofaviy operatsiyalar ulushi (%)	45	62	78

Bank xizmatlarining raqamli transformatsiyasi samaradorligini baholash uchun quyidagi taqqoslama jadval tuzildi:

Jadval 2.

An'anaviy va raqamli bank xizmatlarining qiyosiy tahlili

Mezon	An'anaviy bank	Raqamli bank
Operatsion xarajatlar	Yuqori	Past
Xizmat ko'rsatish tezligi	O'rtacha	Yuqori
Mijozlar bazasi	Keng	Rivojlanayotgan
Ishonchlilik darajasi	Yuqori	O'rtacha
Innovatsion yechimlar	Sekin joriy etiladi	Tez joriy etiladi

Bank tizimining raqamli transformatsiyasi jarayonida mijozlar xulq-atvorining o'zgarishi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda bank mijozlarining 65% raqamli bank xizmatlaridan foydalanishni afzal ko'rmoqda. Ayniqsa, yosh mijozlar (18-35 yosh) orasida bu ko'rsatkich 85% ni tashkil etadi [9].

Bank xizmatlarining raqamli transformatsiyasi bank xarajatlarining optimallashtirishiga olib kelmoqda. An'anaviy bank filiallarini saqlash xarajatlari yuqori bo'lib, bir filial uchun o'rtacha yillik xarajat 500-700 million so'mni tashkil etadi. Raqamli banklar esa bunday xarajatlardan ozod bo'lib, bu mablag'larni texnologik rivojlanishga yo'naltirish imkoniyatiga ega.

Raqamli transformatsiya jarayonida bank xodimlarining roli ham o'zgarmoqda. An'anaviy bank xodimlari yangi kompetensiyalarni egallashga majbur bo'lmoqda. Malakali IT-mutaxassislarga bo'lgan talab oshib bormoqda. Bank sohasida yangi kasblar - raqamli mahsulotlar menejeri, ma'lumotlar tahlilchisi, raqamli marketing mutaxassisi kabi lavozimlar paydo bo'lmoqda.

Kiberxavfsizlik masalalari tobora dolzarb bo'lib bormoqda. 2023 yilda O'zbekiston bank tizimida 1200 dan ortiq kiberxavfsizlikka oid hodisalar qayd etilgan. Bu banklardan qo'shimcha xavfsizlik choralarini ko'rishni talab etmoqda. Xususan, biometrik identifikatsiya tizimlari, ko'p bosqichli autentifikatsiya va kriptografik himoya vositalarini joriy etish zarur.

Bank tizimining raqamli transformatsiyasi jarayonida davlatning roli ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda O'zbekistonda "Raqamli bank" konsepsiyasi ishlab chiqilmoqda. Ushbu konsepsiya doirasida quyidagi yo'nalishlar belgilangan:

- Bank faoliyatini raqamlashtirish standartlarini ishlab chiqish
- Raqamli bank infratuzilmasini rivojlantirish
- Bank xodimlarining raqamli kompetensiyalarini oshirish
- Kiberxavfsizlik tizimini takomillashtirish

- Raqamli bank mahsulotlarini rivojlantirish

Bank tizimining raqamli transformatsiyasi jarayonida xalqaro hamkorlik ham muhim ahamiyat kasb etadi. Xorijiy banklar va fintech-kompaniyalar bilan hamkorlik, tajriba almashish va qo'shma loyihalarni amalga oshirish zarur. Bu O'zbekiston bank tizimining jahon moliya bozoriga integratsiyalashuviga yordam beradi.

Yuqoridagi tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Bank tizimining raqamli transformatsiyasi muqarrar jarayon bo'lib, bu jarayonni to'g'ri boshqarish zarur
2. An'anaviy va raqamli banklar o'rtasidagi raqobat bank xizmatlari sifatining oshishiga xizmat qiladi
3. Bank xodimlarining raqamli kompetensiyalarini oshirish strategik vazifa hisoblanadi
4. Kiberxavfsizlik masalalariga alohida e'tibor qaratish lozim
5. Xalqaro hamkorlikni kengaytirish bank tizimining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi

Bank tizimining raqamli transformatsiyasi jarayonida e'tiborga olinishi lozim bo'lgan yana bir muhim jihat - bu banklar tomonidan taklif etiladigan mahsulot va xizmatlarning diversifikatsiyasi hisoblanadi [9]. Zamonaviy bank tizimida an'anaviy kredit va depozit operatsiyalari bilan bir qatorda, raqamli investitsion platformalar, elektron hamyonlar, raqamli aktivlar bilan ishlash xizmatlari, kripto-aktivlar almashinuvi va boshqa innovatsion xizmatlar ham taklif etilmoqda.

O'zbekiston bank tizimida raqamli transformatsiya jarayonining yana bir muhim jihati - bu bank xizmatlarining inklyuzivligi oshishida namoyon bo'lmoqda [10]. Raqamli banklar uzoq hududlarda yashovchi aholiga ham zamonaviy bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini yaratmoqda. Bu esa moliyaviy inklyuzivlikni oshirish va aholi moliyaviy savodxonligini yuksaltirishga xizmat qilmoqda.

Raqamli transformatsiyaning yana bir muhim jihati - bu bank xizmatlarining personallasuvi hisoblanadi. Zamonaviy raqamli texnologiyalar har bir mijozning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda bank mahsulotlarini shakllantirishga imkon bermoqda. Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili asosida mijozlarning xulq-atvori va moliyaviy odatlarini o'rganib, ularga moslashtirilgan takliflar shakllantirilmoqda.

Bank tizimining raqamli transformatsiyasi jarayonida ochiq banking (Open Banking) konsepsiyasining rivojlanishi ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu konsepsiya banklar va fintech-kompaniyalar o'rtasida ma'lumotlar almashinuvini ta'minlaydi va yangi innovatsion mahsulotlar yaratilishiga imkon beradi. O'zbekistonda ham ochiq banking tizimini joriy etish bo'yicha dastlabki qadamlar qo'yilmoqda.

Raqamli transformatsiya jarayonida banklarning ijtimoiy roli ham o'zgarmogda. Zamonaviy banklar nafaqat moliyaviy operatsiyalarni amalga oshiruvchi, balki ijtimoiy masalalarda ham faol ishtirok etuvchi institutlarga aylanmoqda. Masalan, ekologik loyihalarni moliyalashtirish, ijtimoiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, moliyaviy savodxonlikni oshirish kabi yo'nalishlarda faoliyat olib bormoqda.

Bank tizimining raqamli transformatsiyasi jarayonida mijozlar ma'lumotlarini himoya qilish masalasi ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash va bank sirini saqlash bo'yicha yangi standartlar va talablar ishlab chiqilmoqda. Bu esa banklardan qo'shimcha investitsiyalar va texnologik yechimlarni talab etmoqda.

Raqamli transformatsiya jarayonida bank xodimlarining roli va funksiyalari ham o'zgarmogda. An'anaviy bank operatsiyalari avtomatlashtirilishi natijasida xodimlar ko'proq analitik va strategik vazifalarga jalb etilmoqda. Bank xodimlaridan doimiy ravishda yangi bilim va ko'nikmalarni egallash, raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish talab etilmoqda.

XULOSA

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston bank tizimining kelajagi bevosita raqamli transformatsiya jarayonlari bilan bog'liq. An'anaviy banklar va raqamli banklar o'rtasidagi raqobat bank xizmatlari sifatining oshishiga, yangi innovatsion yechimlarning joriy etilishiga hamda mijozlar uchun qulay va arzon bank xizmatlarining paydo bo'lishiga olib keladi. Biroq bu jarayonda mavjud muammolarni, xususan, huquqiy bazani takomillashtirish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish, malakali kadrlar tayyorlash va kiberxavfsizlik masalalarini hal etish zarur. Bank tizimining barqaror rivojlanishi uchun an'anaviy va raqamli banklarning o'zaro hamkorligi, tajriba almashishi va innovatsion yechimlarni birgalikda ishlab chiqishi muhim ahamiyat kasb etadi. Kelajakda bank tizimining yanada rivojlanishi uchun davlat tomonidan zaruriy me'yoriy-huquqiy baza yaratilishi, raqamli infratuzilma takomillashtirilishi va malakali kadrlar tayyorlash tizimi yo'lga qo'yilishi lozim. Bank tizimida raqamli transformatsiya jarayonlarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi mamlakatimiz iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Smith, J. (2024). Digital Banking: Global Trends and Perspectives. *Banking Review*, 15(2), 45-58.
2. Абдуллаев, А. (2023). Ўзбекистонда рақамли банкларнинг ривожланиш истикболлари. *Иқтисод ва молия*, 8(4), 12-24.
3. Петров, В. (2023). Конкуренция традиционных и цифровых банков: российский опыт. *Банковское дело*, 12(5), 78-89.
4. Johnson, M. (2024). Future of Banking: Digital Transformation Challenges. *International Journal of Banking*, 25(3), 112-125.
5. Каримов, Б. (2023). Банк тизимини рақамлаштириш масалалари. *Молия ва банк иши*, 6(2), 34-45.
6. Brown, R. (2023). Traditional Banks in Digital Age. *Banking Technology Journal*, 18(4), 67-80.
7. Wilson, K. (2024). Banking Industry Transformation. *Digital Economy Review*, 22(1), 90-102.
8. Рахимов, С. (2023). Ўзбекистон банк тизими: ривожланиш тенденциялари. *Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар*, 10(3), 56-68.
9. Расулов, Ш.М. & Азизов, А.А. (2023). Ўзбекистон банк тизимида рақамли инновациялар: муаммо ва ечимлар. *Тошкент Молия Институтини Ахборотномаси*, 15(3), 45-58.
10. Ҳамидов, М.Х., Жўраев, Н.Ю. & Собиров, Б.Б. (2024). Тижорат банкларида рақамли трансформация жараёнларини бошқариш масалалари. *Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар илмий электрон журналари*, 8(2), 123-135.